

En investering för framtiden

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala
utvecklingsfonden

UTGÅNGSLÄGESRAPPORT

SÖM Fosie – följeforskning

Malmö den 14 april 2009

Mikael Stigendal

Malmö Högskola

<http://webzone.lut.mah.se/projects/MS1>

1. Uppdraget som följeforskare	2
2. Beskrivningarna av projektet	3
Projektbeskrivningen i ansökan	3
Nuteks beslut	5
Boken om SÖM Fosie.....	6
3. Intryck från intervjuer, besök och möten	7
Deltagandet i SÖM	7
Vilka problem ska SÖM Fosie lösa?	8
Vad ska lösningarna på problemen innebära?.....	10
Hur ska man veta att man har lyckats?	11
4. Slutsatser	12
5. Förslag på följeforskningsinsatser.....	14
Heldagskonferens om problem och lösningar.....	14
Interkulturell kompetens – strategisk potential	14
Gemensamma granskningar enligt peer review-metoden	15
Projektet ”Möten & Dialoger” (MoD).....	16
Högskoleutbildning i Urban Integration	17
Ung i Sommar	17
Halvtidsrapport	17
Appendix.....	17
Intervjuer	17
Referenser	18

Denna rapport är den första i mitt uppdrag som följeforskare. Den är tänkt att ligga till grund för det fortsatta arbetet. Beslutet om att börja arbetet på detta sätt togs i samförstånd med projektledaren Bertil Nilsson. Jag börjar med att göra en tolkning av uppdraget, utifrån beskrivningen i Nuteks *Nytta med följeforskning*. Därefter följer analyser och kommentarer av de tre projektbeskrivningar som har gjorts. I det tredje kapitlet redovisar jag resultaten av mina inledande intervjuer, besök och möten. Därefter drar jag några slutsatser innan jag i det femte och avslutande kapitlet kommer med några förslag på det fortsatta arbetet med följeforskningsuppdraget.

1. Uppdraget som följeforskare

Jag har i uppdrag att vara följeforskare till projektet SÖM Fosie. Vad uppdraget ska innebära rent allmänt finns beskrivet av Nutek i publikationen *Nytta med följeforskning*. Bakgrunden är det skifte som har ägt rum från traditionell utvärdering till en flexibel så kallad följeforskning. Med det menar man en fortlöpande utvärdering. På engelska kallas det on-going evaluation, vilket EU-kommissionen definierar på följande sätt:

Evaluation which extends throughout the period of implementation of an intervention. This form of evaluation accompanies the monitoring of outputs and results. It is too often confused with monitoring. The advantage of on-going evaluation is that it allows for effective collaboration between the evaluator and programme managers, which in turn favours a better appropriation of conclusions and recommendations. On-going evaluation may be seen as a series of in-depth studies, comprising successive analyses of evaluative questions which have appeared during the implementation...

Nutek ser som ett övergripande mål med följeforskningen att skapa förutsättningar för ett kontinuerligt lärande i projekten. På så sätt ska följeforskaren vara ett stöd för projektets genomförande. Ambitionen är att skapa möjligheter till fördjupade reflektioner, analyser, jämförelser, synteser och slutsatser. Detta beskrivs som själva grundidén med följeforskningen och det förväntas ”göra strukturfonderna till en så kallad lärande organisation”.

Det förutsätter en närhet till verkligheten och en kontinuitet i dialogen med projektledning såväl som deltagare. Närheten till trots måste följeforskaren kunna tillföra ett kritiskt perspektiv. Följeforskaren ska både vara kritiskt granskande och samtidigt tillsammans med projektledningen bidra till förbättringar. Därför är det också viktigt att värna om integriteten. Det anges inga särskilda avgränsningar för vad följeforskaren ska ha koll på. Legitima följeforskningsinsatser är de som kan bidra till förändring eller utveckling. Nutek sammanfattar följeforskningen i fyra olika aspekter:

- Bidra med processtöd, särskilt vid etableringen av projekt och insatser.
- Dokumentera erfarenheter och kunskaper i syfte att skapa lärande och återföra kunskap, vilket sägs vara den kanske viktigaste uppgiften för följeforskningen.
- Värdera hur väl projektet når sina mål för att möjliggöra strategiska förändringar. ”Följeforskning är med andra ord en del i styrningen och det kontinuerliga förbättringsarbetet av projekt och program.”
- Sätta in utvärderingsresultat i ett bredare samhällsligt perspektiv.

2. Beskrivningarna av projektet

Jag började mitt arbete som följeforskare med att analysera den beskrivning som görs av projektet i ansökan. Därefter har jag också analyserat den beskrivning som görs av Nutek i underlag till beslutet. Jag har här varit särskilt intresserad av att se i vilken utsträckning Nutek följer beskrivningen i projektansökan och om andra betoningar görs. Den beskrivning av projekt som har fått störst spridning är dock boken om SÖM Fosie, publicerad innan jul 2008.

Projektbeskrivningen i ansökan

Projektbeskrivningen börjar med en beskrivning av Fosie. Det konstateras att variationerna är stora. Dock är det sen bara uppgifter från Hermodsdal som nämns. Hermodsdal jämförs inte med något. De uppgifter som nämns om Hermodsdal gäller andelen under 24 år, andelen boende i hyresrätt och andelen sysselsatta. Man kan undra varför dessa uppgifter nämns. Ska detta uppfattas som en problembeskrivning? Så kan det uppfattas eftersom den låga andelen förvärvsarbetande nämns i sammanhanget. Men anses det vara ett problem att området har många barn och ungdomar? En relativt ung befolkning brukar ju i andra sammanhang framhållas som en av Malmös stora fördelar. Här tycks det ingå i en problembeskrivning – eller? Det klargörs inte. Lika problematiskt är omnämmandet av hyresrätter. Anses hyresrätt vara en sämre boendeform än andra boendeformer?

Efter denna inledande områdesbeskrivning slår man fast ett övergripande syfte: ”För att minska segregationen i Malmö och bidra till att det blir en hållbar ekonomisk, miljömässig och social utveckling i stadsdelen planeras ett projekt med en serie av utvecklingsmöjligheter i samverkan med olika aktörer.” Det problem som satsningen ska lösa slås fast i en inledande bisats. Det är för att minska segregationen i Malmö som projektet ska startas. Vilken segregation? Det har i alla fall inte sagts nåt om segregation i den inledande områdesbeskrivningen. Det har visserligen talats om variationer

men då har bara ett enda delområde nämnts, Hermodsdal. Därmed har man inte sagt ett dugg om variationerna, framför allt inte i Malmö, men inte ens i Fosie.

Genom att nämna andelen ungdomar, boende i hyresrätt och sysselsatta i ett gemensamt sammanhang framhåller man bilden av detta som problem. Men är det verkligheten ett problem med många ungdomar? Vad ska i så fall lösningen gå ut på? Barnbegränsning? Ett annat stort problem med denna problembeskrivning är att förhållandena i ett delområde inte ställs i relation till nåt annat. I förhållande till vad kan t ex den höga andelen ungdomar pekats ut som problem? Är det bra med en låg andel ungdomar? Men hur ska samhället då kunna utvecklas? Hur ska servicen till alla pensionärer i Västra Innerstaden kunna betalas?

Vem är egentligen vinnare respektive förlorare? Det är inte så självklart. Framför allt är det inte självklart vad förlorandet beror på. Det behöver inte nödvändigtvis bero på förlorarna själva. Därför räcker det inte med en inriktning på enbart förlorarsidan. Om problemen ska kunna lösas krävs det ett brett perspektiv som inbegriper båda sidor, både vinnare och förlorare, individer och strukturer, utanförskap och innanförskap. Det är svårt att hitta forskning som stödjer idén om att selektiva och områdesbaserade insatser kan bryta segregationen. Om SÖM Fosie bara ska vara inriktat på förlorarsidan bäddar man således för ett misslyckande.

Den selektiva inriktningen på förlorarsidan återkommer även i specifikationerna av projektets målgrupp. Där talas det om ”boende som står långt ifrån arbetsmarknaden” men också om ”speciella insatser riktade mot ungdomar och unga vuxna 16 - 25 år, företagare, fastighetsägare och andra näringsidkare samt föreningsliv”. Beskrivningen av den första målgruppen, ”boende som står långt ifrån arbetsmarknaden”, är selektiv och problemorienterad. Men hur ska beskrivningarna av de andra målgrupperna uppfattas? Vad är det för problematiskt med ungdomar och unga vuxna 16 - 25 år? Ska företagare uppfattas som problem? Det finns säkert problem inom näringslivet men varför nämns då inte i så fall även t ex de kommunala förvaltningarna eller statliga myndigheter?

Projektbeskrivningen saknar en tydlig problembeskrivning. Däremot förekommer det antydningar till problembeskrivning men de fokuserar då bara på förlorarsidan och bäddar därmed för ett misslyckande. Avsaknaden på problembeskrivning visar sig även i den avsiktsförklaring som görs. ”Avsikten med projektet SÖM: Fosie är att genom ett tvärsektoriellt arbete huvudsakligen främja ökad förvärvsfrekvens och minskat försörjningsstöd; skapa attraktiva och trygga stadsdelar, ökad tillväxt och demokrati och delaktighet.” Uppenbarligen måste förvärvsfrekvensen vara för låg och försörjningsstödet för högt. Stadsdelen är inte tillräckligt attraktiv och trygg. Tillväxten, demokratin och delaktigheten är för låg. Eller? Men vad finns det för uppgifter som stödjer denna indirekta problembeskrivning? Det saknas.

Bristen på problembeskrivning gör att projektets delmål hänger i luften. Som första delmål vill man ”etablera en stark struktur och bas för arbetet i samverkan med och samlokalisera med AUC”. Men varför då? Vilka problem ska detta lösa? Ett annat delmål är att ”stärka befintliga noder/mötesplatser och utveckla nya mötesplatser med brobyggare som länkar till befolkningen i området”. Varför ska man göra detta? Är det nåt fel på de befintliga mötesplatserna? I så fall vilket då? Varför ska det finnas mötesplatser? Vilka problem löser man genom att skapa mötesplatser? Samtliga delmål går att ifrågasätta på ett liknande sätt.

Det saknas också tydliga beskrivningar av åtgärdernas inriktning och vad måluppfyllandet ska innebära. Vad ska det t ex innebära ”att utveckla nya samarbetsformer mellan privat och kommunal sektor”? Är det tänkt att befintliga sociala strukturer ska förändras eller ska nya etableras? Överhuvudtaget innehåller projektbeskrivningen inga klargörande av om strukturella förändringar är önskvärda och vad de i så fall ska innebära. Det stärker intrycket av en ensidig inriktning på förlorarsidan. Det bäddar inte heller för att resultaten ska bli långsiktigt hållbara. Satsningar som enbart inriktas på att hjälpa individer lär inte överleva längre än den tid som projektet pågår.

Avsaknaden på problembeskrivning men också klargöranden av vilka förändringar som projektet förväntas leda till skapar problematiska förutsättningar för de verksamheter som drivs inom projektets ram. Varför ska dessa verksamheter finnas? Vad är det för problem de ska lösa? Vilka förändringar ska de åstadkomma? Hur ska de kunna veta när de har lyckats? Det skapar också problematiska förutsättningar för sammanhållningen av projektet. Hur ska deltagare i de olika delprojekten kunna känna att de ingår i ett gemensamt sammanhang när det saknas en gemensam problembeskrivning och dessutom en gemensam uppfattning om vilka förändringar projektet ska leda till?

Nuteks beslut

Nutek gör i beslutet sin egen projektbeskrivning. Den börjar med en bakgrundsbeskrivning där den höga andelen utlandsfödda framhålls först av allt. Varför det? Är det självklart att en hög andel utlandsfödda utgör ett problem? Framhållande av den höga andelen utlandsfödda först av allt kan ge det intrycket. Dessutom karakteriserar man omflyttningen som hög. Det nämns en siffra på 10%, vilket skiljer sig från projektansökan där det står 12%. Båda siffrorna härstammar från Malmö Stads Områdesfakta för Malmö, där 10% gäller för år 2003 och 12% för år 2006.

Vad som dock inte sägs vare sig i projektansökan eller i Nuteks beslut är att dessa siffror gäller utflyttningen från stadsdelen Fosie, inte omflyttningen. Siffran säger ingenting om hur mycket invånarna har flyttat runt inom stadsdelens. Det är därför helt missvisande att använda denna siffra som mått

på omflyttning. Dessutom kan den inte anses vara särskilt hög. T ex hade en ”vinnarstadsdel” som Västra Innerstaden en utflyttning på 13% år 2006, dvs högre än Fosie. Utflyttning och omflyttning hänger i hög utsträckning samman med andelen hyresrätter. Och en hög andel hyresrätter behöver väl inte nödvändigtvis vara något dåligt – eller?

Nutek tar sen sitt avstamp i den avsiktsförklaring som görs i projektansökan. SÖM Fosie ska främja ökad förvärvsfrekvens, minskat försörjningsstöd samt bidra till att skapa attraktiva och trygga stadsdelar. Vidare är avsikten att verka för en ökad tillväxt, demokrati samt delaktighet. Inget sägs dock om vad som är problem med allt det som räknas upp. Nutek klagör inte heller sambanden mellan målen i projektansökan och det som räknas upp. Målen räknas bara upp, precis som avsikterna, utan att sambanden där emellan klagörs. Oklarheterna och bristerna i projektansökan är således inget som Nutek poängterar, ifrågasätter eller försöker reda ut.

Boken om SÖM Fosie

Innan jul 2008 blev en bok klar om SÖM Fosie. Den bygger på intervjuer med många av aktörerna inom SÖM Fosie och varje verksamhet beskrivs i egna kapitel. Till grund för beskrivningarna ligger intervjuer med aktörerna. Det är också aktörerna som boken lyfter fram. Boken är rikligt illustrerad med bilder. Den är skriven av Paul Jackson. Det är också han som har tagit alla bilder och gjort layouten.

Boken börjar med en inledning skriven av projektledaren Bertil Nilsson. Merparten av denna text är hämtad från projektbeskrivningen. De problem med projektbeskrivningen som nämns ovan återkommer därmed även i boken. Samtidigt lägger projektledaren vikt vid stadsdelens potentialer på ett sätt som inte förekommer i projektansökan. Det sägs i boken att ”Fosie stadsdel har en stor potential. Det görs otroligt mycket bra arbete i de olika kärnverksamheterna och det finns en stor potential, kraft och kunskap bland medborgarna i stadsdelen.”

Det är också framför allt potentialer och behovet av ett underifrånperspektiv som framhålls i boken, t ex av Sadiye Altundal, områdesutvecklare inom SÖM Fosie:

För mig, liksom för de övriga som är involverade i SÖM Fosie, är det viktigaste att lyssna. Lösningar som enbart kommer ”uppifrån” får ofta inte de effekter man eftersträvar. Sedan kan intentionerna vara hur goda som helst. Man måste ta största möjliga hänsyn till de lokala rösterna. Det är trots allt de som bor och verkar i miljön som är de verkliga experterna. Det är utgångspunkten.

Aktörerna i SÖM Fosie framstår i boken som mycket engagerade. Entusiasm och motivation löper som en röd tråd genom boken. Samtidigt visar boken på stora skillnader mellan verksamheterna i bl a bakgrund, uppbyggnad och

sammansättning på aktörer. Uppgiften att hålla ihop SÖM Fosie som ett gemensamt projekt framstår därmed som en stor utmaning. Samtidigt visar boken på hur projektledningen tar sig an denna uppgift och boken har säkert bidragit till att skapa sammanhang och sammanhållning.

3. Intryck från intervjuer, besök och möten

Jag har genomfört sammanlagt 12 intervjuer med deltagare i SÖM Fosie. I huvudsak fyra frågor har legat till grund för samtliga intervjuer:

- 1) Beskriv din egen medverkan i SÖM Fosie.
- 2) Vilka problem ska SÖM Fosie lösa?
- 3) Vad ska lösningarna på problemen innebära?
- 4) Hur ska man veta att man har lyckats?

Jag ska använda ovanstående frågor som rubriker i min sammanfattning av svarsanalysen.

Deltagandet i SÖM

SÖM Fosie består av flera delprojekt och verksamheter som har funnits sen tidigare eller åtminstone har en bakgrund i tidigare sammanhang. Det gäller Louice Kjellsdotters områdesarbete, Maria Gonzalez arbete med Ung i Sommar, Safija Imsirovic på Gnistan, det gym på Hermodsdal som Sahbi Hemissi driver samt Växthuset (Samira Hack, Bledi Zuta, Elin Klein och Hussein Abdivahman). Samtliga dessa verksamheter har sina egna bakgrundshistorier. De har således inte initierats eller startats som en del av SÖM Fosie. De har istället inkorporerats i SÖM Fosie. Därmed har de fört med sig sina egna bevekelsegrunder, men också sina egna eldsjälars med egen motivation och kraft.

Detta ser jag som en stor tillgång för SÖM Fosie. Det visar också på en stor öppenhet och lyhördhet hos projektledningen. SÖM Fosie kan på så sätt sägas vara drivet av ett underifrånperspektiv. Projektet har inte planerats i detalj ”ovanifrån” och sen genomförts enligt en förutbestämd plan. Istället utgår det från en lyhörd kännedom om vad som pågår i stadsdelen och en strävan efter att vilja satsa på eldsjälars egna initiativ.

Underifrånperspektivet är dock så utpräglat att det också blir ett problem. Den sammanhållande idén med hela projektet skulle behöva stärkas. Deltagarna vet inte riktigt vad de ingår i. Det gör det också svårt för nya satsningar. Har man inte sin egen idé och motivation med sig in i SÖM Fosie blir man lätt osäker på vad man ska göra. Och det är inte alls konstigt. SÖM Fosie är gjort för självständiga medarbetare utan detaljerade

arbetsbeskrivningar som visste vad de ville innan de fick sin finansiering tryggad av SÖM Fosie.

Det som behövs i SÖM Fosie är faktiskt ett ”ovanifrånperspektiv”. Det kan kanske låta lite kontraproduktivt eftersom ovanifrånperspektiv är en viktig orsak till att så många tidigare satsningar har misslyckats. Förstärkningen av ett ovanifrånperspektiv får därför inte ske på bekostnad av underifrånperspektivet. SÖM Fosie måste hitta en balans mellan ovanifrånperspektiv och underifrånperspektiv. Detta är en av projektets största utmaningar.

Med ovanifrånperspektiv menar jag att det behövs en tydligare idé med hela projektet. Det är denna idé som de olika satsningarna sen måste förhålla sig till. Hur ska man annars kunna veta att de olika satsningarna drar åt samma håll eller utvecklas överhuvudtaget? I värsta fall kanske rentav de olika satsningarna motverkar varandra. Men hur ska man kunna veta det om det inte har klargjorts en gemensam projektidé som alla delprojekt kan förhålla sig till och dessutom bedömas utifrån?

Bristen på ovanifrånperspektiv visar sig också i en svag styrning. SÖM Fosie är inte gjort för att starta nya verksamheter men heller inte för att kunna lägga så mycket kraft på att styra och stötta de befintliga. Flera av deltagarna har i mina intervjuer efterlyst ett betydligt starkare stöd från projektledningen och mera handledning. Det visar på behovet av ett starkare ovanifrånperspektiv och en bättre balans till underifrånperspektivet. Kanske skulle det t ex behöva inrättas en särskild roll som personalansvarig.

Vilka problem ska SÖM Fosie lösa?

Den frågan har så gott som alla haft sina egna svar på. Och så gott som samtliga svar har gällt den egna verksamheten. Ingen har haft en klar uppfattning om vilka problem SÖM Fosie som helhet ska lösa. Och det är ju kanske inte så konstigt. Som jag har påpekat ovan saknas det en tydlig problemdefinition i ansökan. Men bristen på gemensam problemuppfattning visar dessutom på avsaknaden av diskussioner om vilka problem som SÖM Fosie ska lösa. De flesta intervjuade har också reagerat med en viss överraskning. Man har blivit lite ställd av frågan och verkar inte ha tänkt så mycket på den.

Ändå är frågan om vilka problem som SÖM Fosie ska försöka lösa så viktig. Det verkar alla tycka. Flera har också reagerat positivt på möjligheten att få diskutera frågan. Ungdomarna på Växthuset säger sig överhuvudtaget aldrig ha blivit tillfrågade om vad de anser vara problem. Det finns ett allmänt intresse för att utveckla en gemensam problembeskrivning och det ser jag som mycket positivt.

Men vilka är då de problem som man nämner? Vilka är de problem som man tycker är viktiga att lösa? Det ska först av allt sägas att ingen nämner de

problem som i så svepande och indirekta ordalag antyds i projektansökan och Nuteks projektbeskrivning. Ingen säger att den höga andelen utlandsfödda är ett problem. Ingen säger att andelen hyresrätter är ett problem.

Det problem som flest nämner gäller avståndet mellan förvaltningsorganisationens olika delar. Det är för långt mellan instanserna, säger en av de intervjuade. Instanserna i förvaltningsorganisationen jobbar på olika sätt och rätt så isolerat, säger en annan, och beskriver instanserna som stuprör. Lösningen skulle då kunna beskrivas som en hängränna. Även projektledaren Bertil Nilsson framhåller bristen på former för samverkan och helhetssyn. Detta problem nämns inte alls i projektansökan. Det är dessutom ett strukturellt problem och projektbeskrivningen säger överhuvudtaget inget om problemen med de sociala strukturerna.

De problem som i övrigt nämns är betydligt mera specifika och detaljerade än de som står omnämnda i projektbeskrivningen. En av de intervjuade framhåller bristen på ett språk som alla förstår. Företag och förvaltning talar inte samma språk. De förstår inte varandra och det är ett stort problem. Sahbi Hemissi på Hermodsdals gym talar om hopplösheten och hur den uppstår:

Man går i skolan och vill börja jobba, men det finns inget jobb, då får man praktik och sen finns det inget jobb, då går man tillbaka till arbetslöshet och till slut blir det för tufft. Folk vill ha möjligheter och till slut är det många som ger upp. Dom tänker att 'å nej, jag har blivit så pass gammal, jag orkar inte att kämpa, Var jag än går, var jag än skickar min CV, var jag än försöker så är alla dörrar stängda.' Då blir det att han stannar hemma och ungås just med dom som är emot. Man uppfattar det som att samhället har stängt ute en och vill inte ha med en att göra. Våra föräldrar har kämpat hela livet och varför ska vi.

Ungdomarna på Växthuset nämner först av allt den dåliga kontakten med polisen. Samarbetet mellan skolan och polisen funkar inte alls. När ungdomarna behöver hjälp av polisen så kommer de inte. Många säger sig också ha jobbiga upplevelser av polisen. Även ungdomarna på Växthuset betonar hopplösheten och hur utelämnad man känner sig, som här Samira Hack:

Man får ingen hjälp här i dom här områdena. Du är själv. Du står själv, från att du är liten. Du får ingen hjälp. Man får inte det. Det finns inte här. Det är så som jag själv har upplevt det och mina kompisar. Och man är van vid det. Det är därför man inte har några ambitioner.

Arkitekten Zoltan Kiss inriktar sig på rummets morfologi, dvs dess sammanhang av former, och hur det underlättar eller försvårar för sociala relationer. Hans problembeskrivning gäller särskilt Hermodsdal. Problemet är att området är alldeles för storskaligt. För att förstå och uppskatta dess

estetik krävs det nästan att man sitter i ett flygplan och det är det ju så klart ingen som gör:

Det finns inte ett hus som är snedställt. Alla ser likadana ut. Det är en väldigt förenklad kompositionsregel. En del av gårdarna har en mänskligare skala men annars är det alldeles för storskaligt. Dom estetiska värdena kan man fatta först när man gör en skalenlig modell av området. Då kan man läsa av idén. Men när man vistas där bland husen, det man fattar är en storskalighet, ödslighet; avstånden mellan husen är för stora. Det främjar inte mötena. Avstånden mellan människorna blir för stora. Man kan leva där i flera år utan att stöta på folk. I gamla samhällen var strukturen mer mänsklig. Mötena var ju mer möjliga.

Vad ska lösningarna på problemen innebära?

Merparten av delprojekten och verksamheten inriktar sig på individer. Det är individerna som ska hjälpas in i det befintliga samhället. Som en av de intervjuade säger så måste individerna involveras i någon struktur som är meningsfull för dem så att de inte känner hopplöshet och avståndstagande. Betoningen på det meningsfulla – det ska vara meningsfullt för individerna – är kännetecknande för samliga intervjuade. Ingen förespråkar tvång och piskor. Alla vill satsa på morötter och möjligheter. Som en annan av de intervjuade säger så krävs det en blandning av upplysning, socialarbete, coaching, empowerment för att folk ska kunna ta tag i sina liv. Växthusets Hussein Abdivahman är inne på samma spår:

Om några stycken har börjat tänka så kommer du säkert att se ett leende på mina läppar.

Det sägs dock inte så mycket om de potentialer som finns bland människor i Fosie. För en del av de intervjuade är det säkert underförstått och självklart. Men om man ska kunna bygga på potentialerna måste de klargöras. Det gäller den enskilde individens potentialer men också potentialer som finns hos befolkningen eller befolkningsgrupper i allmänhet. Finns det några sådana allmänna potentialer i Fosie? Det är en viktig fråga eftersom den handlar om synen på människorna i Fosie. Ska de bara ses som objekt för förutbestämda lösningar eller äger de själva en del av lösningen? Skulle de rentav kunna ses som subjekt i en förändring som inte bara handlar om dem själva och deras egen situation utan även om samhällsstrukturerna?

Några talar om betydelsen av att förändra de rumsliga strukturerna, t ex genom skapandet av nya mötesplatser, men hur de sociala strukturerna ska kunna förändras finns det ingen som har en klar uppfattning om. Då kan man ju undra hur resultaten av SÖM Fosie ska bli långsiktigt hållbara. Projektet kommer säkert att leda till en förändrad situation för enskilda individer, men vad händer då när det försvinner? Då kvarstår ju de strukturella orsakerna till problemen.

Bristen på medvetenhet om de sociala strukturernas betydelse kan också mycket väl leda till förändringar som i sin tur förvärrar problemen eller ställer till nya problem. Så har det t ex blivit med den nedläggning av högskolan på Hermodsdal som genomfördes för några år sen. Det menar föreståndaren för Hermodsdals gym, Sahbi Hemissi, som ser ett stort problem i att eleverna på Hermodsdal nu har fått betydligt längre väg till skolan:

Man kommer för sent till skolan, man blir stressig, hemma skriker föräldrarna på en att man ska vakna upp. Det blir mycket stress. Det är regler överallt. Det är regler hemma. Vakna, vakna – istället för att vakna trekvart innan ska han vakna kanske två timmar innan för att hinna till skolan. Kanske missar han sin frukost som är viktig. Han börjar springa till skolan. När han kommer dit är han helt svettig. Kanske har han glömt läxorna där hemma. Då kan det hända att man skolkar. När man kommer fram är man helt trött.

Det ska nämnas att SÖM Fosie också innehåller samarbeten med Gatukontoret, Stadsbyggnadskontoret och Serviceförvaltningen. Samtliga dessa tre förvaltningar är centrala och inriktade på hela Malmö, till skillnad från Stadsdelsförvaltningen i Fosie som har en lokal avgränsning. Dessa samarbeten skulle mycket väl kunna leda till strukturella förändringar. De är dock inte grundade i någon problembeskrivning och det ingår inte bland målen att åstadkomma strukturella förändringar av relationerna mellan de centrala förvaltningarna och en lokal förvaltning som Fosie.

Hur ska man veta att man har lyckats?

Frågan fick inte många svar. Bledi Zuta på Växthuset hade dock ett förslag, visserligen inte så lätt att mäta men väl värt att fundera vidare på:

När folk kommer och frågar en om hur man gjorde och tänkte, då har man lyckats.

Indikatorer på framgång ingår visserligen i projektbeskrivningen, men utan närmare specifikationer. Projektet förväntas t ex leda till att det skapas 30 nya arbetstillfällen för män och 30 för kvinnor. Hur ska man mäta det? Och hur ska man kunna veta att arbetstillfällena har skapats just på grund av SÖM Fosie? Dessutom kan ju SÖM Fosie leda till nya arbetstillfällen som sen på grund av kristiderna nästan omgående försvinner. Hur ska ett sådant resultat värderas? Är det en framgång om SÖM Fosie hjälper människor fram till arbetstillfällena som sen försvinner? Skulle det då inte också behövas indikatorer för hur länge människor kan ha kvar sina förvärvsarbeten?

Lika svårbegripligt är det hur man ska kunna mäta de 5 nätverk som ska ha ”stärkts eller tillkommit som en följd av insatser i programmet.” Varför är det just 5 ”lokala samverkansgrupper med inriktning att stödja förändringsprocesser i bostadsområden” som SÖM Fosie förväntas

generera? Och vad menas med att det ska skapas 3 ”nya mötesplatser mellan arbetsgivare och arbetssökande”?

Indikatorernas siffror kan kanske verka lite futtiga men att döma av den lista med förväntade resultat som projektbeskrivningen avslutas med så är förväntningarna högt ställda. Jag väljer att citera dessa, vilket finns uppräknade under rubriken ”Förväntat resultat efter projektiden”:

- ”Att en etablerad och välfungerande långsiktig struktur har byggts upp för att förändra stadsdelen till ett hållbart samhälle ur ekonomiskt, ekologiskt och socialt perspektiv.
- Att starka och välfungerande företagarnätverk har byggts upp och stärkts.
- En etablerad och välfungerande struktur med noder/mötesplatser etablerade i olika delar av stadsdelen med brobyggare som länkar till närområdet.
- Att Växthuset har etablerats och blivit en naturlig mötesplats för ungdomar och att många där också hittat vägen till nya kontakter såväl som till arbete och eget företagande via de nätverk som finns.
- Att den nya multisportarenan är en ny samlingspunkt i närområdet och att former för skötsel av Malmös multisportanläggningar har utvecklats som leder till att många personer som tidigare stått långt från arbetsmarknaden har hittat en väg till arbete och sysselsättning.”

Detta är ju sannerligen inga dåliga ambitioner, särskilt inte den första. Dock saknar de förankring i en problembeskrivning. Man vet således inte vilka problem som dessa resultat ska svara mot. Ett annat problem är att begreppen inte har definierats. Vad menas med ”en etablerad och välfungerande långsiktig struktur”? Och vad menas med ”ett hållbart samhälle”? Det är mycket aktuella och viktiga begrepp men om de ska bli användbara måste det klargöras vad de betyder. De indikatorer som nämns kommer inte heller att säga särskilt mycket om hur man har lyckats.

Hur ska man veta att man har lyckats? Det är en synnerligen relevant fråga, särskilt när det gäller det första förväntade resultatet. Hur ska det märkas att man har lyckats bygga upp en etablerad och välfungerande långsiktig struktur för att förändra stadsdelen till ett hållbart samhälle ur ekonomiskt, ekologiskt och socialt perspektiv?

4. Slutsatser

1. Problemdefinitioner: Det saknas en grundläggande och gemensam problembeskrivning för SÖM Fosie. De indirekta problemdefinitioner som förekommer i projektansökan och Nuteks projektbeskrivning är i

sig mycket problematiska. De kan t o med bidra till att förvärra de problem som SÖM Fosie nog egentligen ska lösa. Därför behöver det formuleras nya problemdefinitioner som dessutom alla deltagare kan vara överens om. Det är särskilt viktigt att definiera strukturella problem. Ett sådant skulle kunna vara det som flera av de intervjuade tar upp, nämligen problemet med avståndet mellan förvaltningsorganisationens olika delar, bristen på former för samverkan och helhetssyn.

2. Målsättningar: Avsaknaden på tydliga problembeskrivningar gör att projektets mål hänger i luften. Sambanden mellan lösningar och problem behöver därför stärkas. Det måste klargöras vilka problem man löser genom att uppnå målen. Kanske behöver det då också formuleras fler och andra mål.
3. Potentialer: I min tidigare forskning har jag skilt mellan problem- och potentialorienterade synsätt. Utifrån ett problemorienterat synsätt är befolkningen problemet. Lösningen måste därför bestå i att tvinga in befolkningen i de förutbestämda strukturerna. Ett potentialorienterat synsätt gör det tvärtom intressant att se befolkningen som resurs. Ingen av de intervjuade ger uttryck för ett problemorienterat synsätt. Det finns helt klart stöd för ett potentialorienterat synsätt men det skulle behöva utvecklas. Förändringen av stadsdelen till ett hållbart samhälle ur ekonomiskt, ekologiskt och socialt perspektiv, som det talas om i de förväntade resultaten, kan inte ske ovanifrån. Det måste bygga på de potentialer som finns i Fosie men dessa kan man bara få kläm på utifrån ett potentialorienterat synsätt.
4. Framgångsindikatorer: Det råder en stor brist på relevanta indikatorer för hur framgång ska visa sig. Det saknas dessutom kriterier för vad framgång ska innebära. Indikatorer måste bygga på kriterier och därför skulle man först av allt behöva formulera kriterier för framgång. Vad ska framgång i SÖM Fosie innebära? Det är den fråga som först måste besvaras innan man därefter kan utveckla indikatorer för hur framgången ska visa sig och kunna mätas.
5. Underifrån-ovanifrån och projektets helhet: SÖM Fosie kan karakteriseras som ett underifrånstyrkt projekt. Det hör till ovanligheterna. Projekt av denna typ har annars ofta varit ovanifrånstyrda. Den underifrånstyrda karaktären på projektet är viktig att slå vakt om. Den hör till det mest positiva och den framgår också tydligt av boken om SÖM Fosie. Men för att projektets delar ska kunna stärka varandra och inte utvecklas åt olika håll måste ovanifrånkaraktären stärkas. Det behövs en betydligt bättre balans mellan underifrån- och ovanifrånstyrning. Helhet och samverkan behöver stärkas. Väsentliga inslag i detta är gemensamma problemdefinitioner, begrepp och mål – dessutom i linje med projektansökans intentioner – vilka alla kan förstå och bli överens om.

5. Förslag på följeforskningsinsatser

I och med författandet av denna rapport har första fasen i mitt uppdrag avslutats. Frågan som nu aktualiseras är hur jag ska arbeta vidare. Nedan följer några förslag, samtliga motiverade utifrån följeforskningsuppdraget. Förslagen är också tänkta att stärka SÖM Fosie i linje med de behov som nämns i ovanstående slutsatser.

Heldagskonferens om problem och lösningar

Jag föreslår att det anordnas en heldagskonferens med alla deltagare i SÖM samt styrgrupp och verksamma i närliggande organisationer (t ex IoF, skola, förening, företag). Syftet med denna dag ska då vara att vi tillsammans utvecklar en gemensam problembeskrivning samt gemensamma uppfattningar om vad som ska förändras, vilka potentialer som projektet ska bygga på och även kriterier på framgång. Det är möjligt att vi inte hinner med allt detta på en dag. I så fall kan man mycket väl och med fördel dela upp det på två. Jag tänker mig att arbetet ska ske i form av grupparbeten, vilket gör att deltagare och intressenter också kommer att lära känna varandra.

Interkulturell kompetens – strategisk potential

Den interkulturella kompetensen bland ungdomar i utanförskapspräglade områden är enligt min uppfattning en av de viktigaste potentialerna. Den finns där helt klart och har stor betydelse men ingen har ännu satt fingret mer exakt på vad den innebär. Den belyses inte i skolan och är inget man får nån bekräftelse på. Framför allt tas den inte tillvara. Det är till stor nackdel, inte bara för den enskilde utan för hela samhället. Om man kunde definiera och lyfta fram den interkulturella kompetensen skulle det stärka många ungdomars självkänsla. Men det skulle också göra den tillgänglig för resten av samhället. T ex skulle säkert många företag kunna använda sig av interkulturell kompetens, om de bara fick veta att ungdomarna har den.

SÖM Fosie skulle kunna utnyttja och bygga vidare på den satsning som har gjorts inom EU-projektet Social Polis på just den interkulturella kompetensen bland ungdomar i utanförskapspräglade områden. En workshop hölls i november 2008 på just detta tema och där medverkade flera av deltagarna i SÖM Fosie och i maj ska två av ungdomarna från Växthuset vara med på den konferens i Wien där bl a jag har inbjudits att anordna en workshop på detta tema.

Mitt förslag består av två delar. För det första föreslår jag att alla delprojekt får i uppgift att bidra till en definition av interkulturell kompetens. Många av deltagarna i SÖM Fosie har säkert kunskaper om detta redan nu.

Förmodligen sätter deras egna kunskaper om detta redan sin prägel på hur de förhåller sig till brukarna. En definition av interkulturell kompetens handlar därför säkert till stor del om att dra fram i ljuset det som många projektdeltagare redan kan och vet. För det andra föreslår jag att SÖM Fosie sätter som mål att i samarbete med den kommunala förvaltningen åstadkomma de strukturförändringar som krävs för att den interkulturella kompetensen ska kunna synliggöras och tillvaratas. Det gäller förmodligen framför allt skolan och där kan man kanske anknyta till satsningar med en liknande inriktning som redan görs.

Gemensamma granskningar enligt peer review-metoden

Jag skulle vilja använda den sk peer review-metoden i följeforskningsarbetet. Den används i EU-projektet Connections där jag deltar som en av tre representanter från Malmö. Projektet leds av Rotterdam och därutöver deltar Malmö, Newcastle, Leeds, München, Oslo, Budapest och Wien. Varje stad har utsett ett team med tre deltagare. Det ska bestå av en representant vardera från Stadshuset, föreningslivet och forskning. I samtliga städer har det också valts ut ett exempel på sk "governance structures", lösningar på utanförskapsproblem som bygger på samarbeten mellan olika intressenter. Det är dessa "governance structures" som ska granskas. Varje stad har därför i uppdrag att vara värd för en sådan granskning, "peer review". Den pågår i två dagar då staden besöks av de andra städernas team. Till grund för granskningen ligger en bakgrundsrapport som värdstadens team har haft i uppdrag att skriva. En av de besökande forskarna har sen i uppgift att skriva en rapport om resultatet av granskningen.

Användningen av peer review-metoden i projektet Connections är något nytt. Metoden har tidigare använts i EU-sammanhang men då i jämförelser mellan länder som en del i den sk Lissabonprocessen ("Open method of coordination") och inte såhär lokalt. Dessutom ligger metoden bl a till grund för publicering i många vetenskapliga tidskrifter. De artiklar som forskare skickar in granskas först av andra forskare (peer review) innan det tas beslut om publicering. Så som peer review-metoden används i Connections har såvitt jag vet inte förekommit tidigare och förutom granskningen av "governance structures" syftar projektet till att utveckla denna metod. Jag tänkte därför att vi skulle bygga vidare på erfarenheterna från Connections. Mitt förslag är att de olika delprojekten i SÖM Fosie får i uppgift att granska varandra. Det skulle kunna ske i följande steg:

1. Det delprojekt som ska granskas får i uppgift att skriva en bakgrundsrapport enligt en mall och krav på innehåll som vi kan komma överens om tillsammans. I arbetet med denna rapport fungerar jag som handledare. Rapporten måste vara klar och kunna skickas ut till granskarna senast en viss tid innan granskningen.

2. Granskningen sker under t ex en halvdag då granskarna besöker delprojektet, får möjligheter att vara med på aktiviteter, prata med brukare och kanske även genomföra någon intervju. Granskningsgruppen (peers) kan bestå av SÖM-deltagare från andra delprojekt såväl som företrädare för närliggande organisationer, inkl ledamöter från styrgruppen. I slutet av granskningen måste det finnas tid till att summera intrycken.
3. Jag skriver sen en rapport om granskningen.

Fördelarna med att använda denna metod är flera. Som en följd av att det ska skrivas bakgrundsrapporter kommer deltagarna i delprojekten att behöva tänka igenom ordentligt vad de sysslar med och vad det har för betydelse. Metoden kommer rent allmänt att stimulera till reflektion och utvecklingen av gemensamma uppfattningar. Deltagarna i olika delprojekt kommer på detta sätt att få kännedom om varandra och kan därigenom utveckla kontakterna. För mig som följeforskare kommer både bakgrundsrapporterna och granskningarna att utgöra värdefulla underlag för mina bedömningar. Metoden kommer dessutom att möjliggöra den återföring och det lärande som Nutek efterlyser i sina instruktioner.

Projektet "Möten & Dialoger" (MoD)

Jag vill koppla ihop följeforskningsinsatserna inom SÖM Fosie med den forskning som bedrivs inom MoD-projektet. MoD-projektet har sin utgångspunkt i ungdomars stenkastning mot framför allt brandkåren. Projektet syftar för det första till att ta reda på vad problemen beror på och för det andra till att utveckla förslag på lösningar. I både MoD och SÖM Fosie kommer kunskap att utvecklas om problem. Kopplingar mellan dessa två kunskapsutvecklingsprocesser skulle kunna vara till stor glädje för båda projekten.

Forskare från MoD-projektet skulle ju t ex kunna medverka vid de granskningar enligt peer review-metoden som föreslås ovan för att på så sätt bidra till en kvalitetshöjning. Genom SÖM Fosie kan forskarna inom MoD-projektet få tillgång till värdefull information och kunskap. Den särskilda undersökning som planeras om vad nedläggningen av högstadiet på Hermodsdalsskolan har fått för konsekvenser är också tänkt att bli användbar för båda projekten.

Även i sina respektive metodutvecklingsprocesser ser jag framför mig att projekten kan sammankopplas. I de förslag till lösningar som MoD-projektet har i uppgift att utveckla kan säkert mycket inspiration hämtas från delprojekten i SÖM Fosie. Å andra sidan kan kvaliteten på de satsningar som görs inom SÖM Fosie säkert gynnas av kontakterna med en bredare forskargrupp.

Högskoleutbildning i Urban Integration

Till hösten kommer jag att huvudansvara för en högskolekurs på temat Urban Integration. Den ingår i ett större utbildningsprogram och har sin placering på Institutionen för Urbana Studier. Ca 40 studenter ska gå denna kurs med början runt den 20 oktober och avslut någon vecka in i januari 2010. Som en del i denna kurs ska studenterna göra en levnadsundersökning av ungdomars (18-24 år) levnadsvillkor. Sammanlagt är det tänkt att ca 400 intervjuer ska göras och resultatet kommer att bli användbart för följeforskningsuppdraget i SÖM Fosie.

Ung i Sommar

Under den första perioden av årets Ung i Sommar, 15 juni-10 juli, kommer ca 8 ungdomar från Fosie att få arbeta med forskningsanknutna undersökningar. Satsningen kommer att ledas av Carolina Hamma, en av fältassistenter i MoD-projektet, men med mig som huvudansvarig. Undersökningarna ska handla dels om levnadsvillkor, dels om ungdomskultur. För att ungdomarna ska klara av sina uppgifter kommer mindre utbildningsinsatser att anordnas men stort värde sätts också på deras egna erfarenheter och kompetenser. Satsningen på Ung i Sommar är tänkt att vara till nytta för både SÖM Fosie och MoD-projektet. Nya ingångar till befolkningen kommer att möjliggöra nya kunskaper. Satsningen är samtidigt tänkt att bli en lärorik upplevelse för ungdomarna, vilket förhoppningsvis kan stimulera till fortsatta studier.

Halvtidsrapport

I planerna ingår att jag ska skriva en halvtidsrapport om utvecklingen av SÖM Fosie. Den kommer att kunna bygga på allt det som nämns ovan. Ett särskilt värdefullt underlag blir granskningsrapporterna (peer reviews). Halvtidsrapporten beräknas vara klar runt årsskiftet 2009-2010.

Appendix

Intervjuer

Bertil Nilsson	2/12-08
Bertil Nilsson	10/12-08
Sadiye Altundal	15/1-09

Monika Herstedt	15/1-09
Louice Kjellsdotter	26/1-09
Maria Gonzalez	27/1-09
Safija Imsirovic	2/2-09
Eva Jonsson	4/2-09
Carina Tempel	17/2-09
Sahbi Hemissi	19/2-09
Samira Hack, Bledi Zuta, Elin Klein & Hussein Abdivahman	23/2-09
Zoltan Kiss	26/2-09
Stellan Westerberg	3/3-09

Referenser

Fosie SDF/Malmö Stad (2008) SÖM Fosie. Samverkan & delaktighet. Hållbar stadsutveckling

Nutek (2008) Nyttan med följeforskning. En vägledning för utvärdering av strukturfonderna 2007–2013 (R 2008:16)

Nationellt strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning (ESF) 2007–2013

Nutek (2008) *Samverkan för tillväxt. Regionala tillväxtprogrammen 2007*. Stockholm: Nutek

Näringsdepartementet (2006) *En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013*. Stockholm: Näringsdepartementet, Regeringskansliet

Regionalt strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning i Skåne-Blekinge 2007–2013

Stigendal, Mikael (2006) *Young People - from Exclusion to Inclusion. Revitalising European Cities*. <http://webzone.lut.mah.se/projects/MS1>

Stigendal, Mikael (2007) *Allt som inte flyter. Fosies potentialer – Malmös problem*. Malmö: MAPIUS 1/Malmö högskolas publikationer i urbana studier. <http://webzone.lut.mah.se/projects/MS1>

Stigendal, Mikael (2009) Behovsanalys av sydöstra Malmö (SÖM: Processamordning). <http://webzone.lut.mah.se/projects/MS1>